

INTERKULTURÁLIS NYELVÉSZET, INTERKULTURÁLIS NYELVOKTATÁS

INTERCULTURAL LINGUISTICS AND INTERCULTURAL LANGUAGE TEACHING

LENDVAI ENDRE¹

A globalizált világban robbanásszerűen növekszik az interkulturális találkozások, a kommunikatív hibák, kommunikatív konfliktusok száma. Ez rávilágít arra, hogy az interkulturális kommunikáció nem pusztán verbális nyelvek, hanem verbális-nonverbális rendszerek, lingvokultúrák közti interakció. Ezen belül a verbális nyelv eredendően tudatos, szemantikai, asszociatív, a nonverbális kommunikáció viszont tudatalatti, pragmatikai és inferenciális jellegű közlési mód. Az idegennyelv-oktatás ma még csak a verbális üzenetváltást tanítja. A világméretű kommunikációs robbanás stimulálja az interkulturális nyelvészet fejlődését, melynek nyomán bevezetésre kerülhet az interkulturális nyelvoktatás.

Kulcsszavak: interkulturális kommunikáció (IKK), kommunikatív konfliktus, lingvokultúra, interkulturális nyelvészet (IKNY), interkulturális nyelvoktatás

In today's globalised world, there is an explosive increase in the number of intercultural encounters, communication errors and communication conflicts. This reveals that intercultural communication is not merely an interaction between verbal languages but also between verbal-nonverbal systems or lingvocultures. In it, verbal language is inherently conscious, semantic and associative while non-verbal communication is a subconscious, pragmatic and referential kind of communication. Nowadays, language teaching only teaches the verbal exchange of messages. The worldwide communication explosion stimulates the development of intercultural linguistics. As a result, intercultural language teaching may be introduced.

Keywords: intercultural communication, communication conflict, lingvoculture, intercultural linguistics, intercultural language teaching

1. FELISMERÉSEK, KÖVETKEZTETÉSEK

Az emberi kultúra folyamatosan változik, az egyes társadalmakat ezzel új kihívások elé állítva. Korunk nagy kihívása a globalizáció néven ismert technikai-informatikai robbanás. Ma már bolygónk minden lakója potenciális beszédpartnere lehet bármely embertársának. A gyakorlatban pedig mértani haladvány szerint növekszik az interkulturális találkozások száma, felszínre hozva az eddig észrevétlen/elhanyagolt kommunikatív malőröket.

Természetesen nem grammatikai hibákról van szó! Azok ugyanis ritkán okoznak félreértést, azonnal javíthatók, a külföldi partner pedig rendszerint elsiklik felettük. A malőrök tipikusan a **pragmatikai nyelvhasználat** terén ütik fel a fejüket. Gyakran az idegen nyelvet

¹ Prof. Dr. LENDVAI Endre DSc
Professor Emeritus, az MTA doktora
Pécsi Tudományegyetem BTK Szlovén Filológia Tanszék
Nyelvtudományi Doktori Iskola
7624 Pécs, Ifjúság útja 6.

„jól beszélő” kommunikátorokkal történnek meg, hiszen elsősorban ők kerülnek élő kapcsolatba idegen lingvokultúrák képviselőivel. Állításunkat egy eddig „észrevétlen/elhanyagolt” esettel illusztráljuk. Egy hazánkban élő amerikai kolléga mesélte, hogyan történt első konfliktusa leendő anyósával. Barátnője szülei meghívták, hogy töltsön el náluk néhány napot. Az első találkozás, a vacsora szívélyes légkörben telt. Másnap reggel felébredvén, barátunk véletlenül a konyhába is bekukkantott, ahol az anyósjelölt épp a reggelit készítette. Feszült csend állt be. Mindketten hallgattak, várva, hogy a másik köszönjön. Ez azonban nem történt meg, így amerikai barátunk „udvariatlannak” bizonyult az anyósjelölt szemében. A félreértés okát később barátnője közvetítésével sikerült feltárniuk, de az emlékek mindkét félben megmaradtak. A spontán esettanulmány konklúziója: a magyar kultúrában az érkező fél, az amerikai kultúrában pedig a fogadó fél köszön előre. Milyen jó volna, ha az ilyen és hasonló szabályokat oktatnák az angolórákon!

A fentiek nyomán megfogalmazható a felismerés, miszerint az idegennyelv-oktatásban nem annyira nyelveket, hanem verbális és nonverbális kommunikációt, röviden lingvokultúrákat kellene tanítanunk. Ehhez azonban tudásunk mind a saját, mind a partner lingvokultúrákról jelenleg még hiányos. Tudnunk kell, hogy a nonverbális kommunikáció során a beszélőkben a kommunikáció ténye nem tudatosul. (A kommunikatív viselkedés tudatalatti jellegét 1976-ban E. Hall fejté ki elsőként.) Tudatossá konfliktushelyzetben válik, amikor a beszélő észleli, hogy partnere részben vagy egészben más funkciókra használja a jeleket, pl. az amerikaiak a mosolyt, illetve bizonyos funkciókra más jeleket használnak, pl. az „egy” mennyiséget az angolszászok a magyartól eltérően nem felemelt hüvelykujjal, hanem felemelt mutatóujjal fejezik ki (ILLÉS, SHERIDAN 1989: 79).

Mindebből arra következtethetünk, hogy a nonverbális üzenetváltás szabályrendszerét tudatunk mélyén egyszerre gondoljuk sajátunknak és univerzálisnak, melynek oka az etnocentrizmusban, a nyelvközösségek önközéppontúságában keresendő. Ami ettől eltér, az a beszélő szemében deviancia. A „permanens” amerikai mosolyt a közép- és kelet-európai lingvokultúrák képviselői negatív fogadtatásban részesítik, „krónikus”, „képmutató”, „nem őszinte” jelzőkkel minősítik. Ugyancsak arcvesztéssel fenyegető félreértés lehet a következménye egy interkulturális interakcióban, ha nem tudjuk, hogy a kínai beszélő részéről a mosoly a zavarodottság és a szégyenérzet kísérője is lehet. „Egy ilyen egyszerű, de éles különbség komoly zavart okozhat, ...megingathatja az egymás iránti bizalmat.” (MOHR 2007: 107)

2. INTERKULTURÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ (IKK), INTERKULTURÁLIS NYELVÉSZET (IKNY)

A tudomány mai állása szerint az IKK és IKNY mellérendelési viszonyban áll egymással. Pályafutása során az IKK, melynek megalapítása 1959-re datálódik (HALL 1959), több jelentésre tett szert: (1) eltérő lingvokultúrák képviselőinek üzenetváltási aktusa, (2) a nemzetközi információcsere napi gyakorlata, (3) alkalmazott nyelvtudományi irányzat, (4) nyelvoktatási aspektus (lásd „nyelvi országismeret”), (5) felsőoktatási kurzus, (6) kultúrák diakrón dialógusa. A felsoroltak közül a leginkább frekvenciát az (1–2) gyakorlati aspektus. A (4) és (6) terminus-variánsokat azok a szakemberek használják, aki úgy gondolják, hogy a „nyelvi országismeret” és a „kultúrák történeti kontaktusai” helyett kifejezőbb az IKK műszo. Az (5) nyugati mintára Magyarországon is terjedőben levő felsőoktatási kurzus. A (3) tulajdonképpen az IKNY szinonimája, egyúttal konkurrens.

Szűkebb értelemben az IKK a **verbális csatornára** szorítkozik, és eltérő nyelvkultúrájú partnerek közvetlen társalgását, levelezését, illetve közvetett információcseréjét (tolmacsolás, fordítás) jelenti. Ez a szűk értelmezés „vádolható” a lingvokulturális interferencia elő-

fordulásáért, amiért a jövőben a nyelvoktatásnak nagyobb figyelemben kell részesítenie a nyelvi világkép, nyelvi reáliák, kultúraspecifikus frazeológia, beszédetikett, beszédstratégiák, kommunikatív viselkedés, ezen belül a gesztusnyelv problematikáját.

Tágabb értelemben előtűnik az IKK **szemiotikai** természete. Idetartoznak a **nonverbális kommunikáció** csatornái: a nemzeti mentalitás, viselkedés, szokásrendszerek, gesztusok, öltözet, szimbólumok stb. jelentésvilága. E tudás híján az oktatásból kikerülő kommunikátor a saját lingvokulturális beidegződéseit alkalmazza. Az interkulturális találkozások jelenlegi modellje szerint például egy magyar–kínai üzleti tárgyaláson a verbális munkanyelv többnyire az angol („Hunglish”, „Chinlish” beütésekkel), nonverbális szinten viszont mindegyik partner „hazulról hozott” jelrendszerét használja, miközben a beszélők nem tudják, hogy társalgás közben a „közös” verbális csatornán kívül két különböző nonverbális csatornát is működtetnek.

Keletkezése óta az IKK jelentős fejlődésen ment át. Mindez nem mondható el az IKNY-ről, amelytől elvileg elvárható a lingvokultúrák komparatív leírása, tudományos alapot adva ezzel a lingvokulturális nyelvoktatás számára. A két versengő (vagy egymást támogató) alkalmazott nyelvtudományi ág diszciplináris rokonsága mindenesetre közös: kulturális antropológia, pragmalingvisztika, szociolingvisztika, etnolingvisztika, lingvokultúrológia, nyelvészeti országismeret stb. A fejlődés kezdeti stádiumában levő IKNY-ről már tudható, hogy transzdiszciplináris jellegű, az interkulturális kommunikáció gyakorlati cselekvésteréire irányul, valamint „kultúraorientált nyelvreírásnak” kell(ene) lennie (FÖLDES 2007: 17).

2.1. A nonverbális kommunikáció paraméterei

Sokatmondó adatok szólnak arról, hogy az idegennyelv-oktatás súlypontját a nonverbális kommunikáció felé kell elmozdítanunk. Ismert tény, hogy a továbbított információ mennyisége tekintetében a verbális csatorna részaránya 30–40%, míg a nonverbális csatornáié 60–70%. A továbbított információ minőségéről kapunk információt, ha kiemeljük, hogy a verbális csatornára a szemantikai, a nonverbális csatornára pedig a pragmatikai dominancia jellemző. A szemantikai információ többnyire asszociatív, míg a pragmatikai inferenciális alapokon jut el hozzánk. Lényeges különbség van a szemantikai és pragmatikai oppozíciók természetét illetően is. A magyar–angol nyelvközi homonímia egy példájával élve, a magyar ember ’man, human’ és az angol ember ’parázs, zsarátnok’ összetévesztése legfeljebb kognitív-szemantikai, vagyis értelmi félreértést okozhat, mely verbális úton azonnal tisztázható. Ezzel szemben az amerikai mosoly és a magyar mosoly szemiotikai homonimáknak sem jeltermészete, sem pedig funkcionális különbsége nem tudatosul a beszédpartnerekben. Félreértés esetén inferenciális ellenérzés alakul ki mindkét oldalon. Ilyen pragmatikai oppozíció esetén olyan axiológiai kontraszt lép fel, amely gyakorlatilag vagy nem, vagy csak nagy késéssel nyer verbális értelmezést. Az európai fél inferenciája a következő: „Ha X »állandóan« mosolyog, akkor KÉPMUTATÓ.” Az amerikai partner inferenciája: „Ha Y »ritkán« mosolyog, akkor BARÁTSÁGTALAN.” Az európai és amerikai inferencia tehát konfliktushelyzetet gerjeszt, amely kölcsönösen amortizálja a partner ethoszát. Ez olyan veszélyekkel jár (üzleti tárgyalások megszakadása, partnerkapcsolatok megromlása, arcvesztés), amely a verbális kommunikációban gyakorlatilag ismeretlen.

2.2. Kulturális dimenziók, bináris oppozíciók

A lingvokultúrák egzakt feltárását E. HALL (1959, 1976), G. HOFSTEDE (2001), TROMPENAARS F. és HAMPDEN-TURNER C. (2003) végezték el. Az ún. „kulturális dimenziók” a lingvokultúra fölöttes kategóriáiként foghatók fel, melyek a verbális megnyilatkozásokat determinálják, keretbe foglalják. A lingvokultúrák között megfigyelhető bináris oppozíciók rendszerét LENDVAI (2014a, 2014b) mutatja be részletesen. Az egyes kulturális dimenziók maguk is oppozíciók mentén rendeződnek egy megadott skála végpontjaiként: kontextus: erős (magas) ↔ gyenge (alacsony), idő: monoaktív ↔ poliaktív, hosszú távú ↔ rövid távú, múlt ↔ jövő, tér: nagy ↔ kicsi, hatalmi távolság: nagy ↔ kicsi, egyéni beállítódás: individualizmus ↔ kollektívizmus, társadalmi nem (gender): maskulinizmus ↔ femininizmus, bizonytalanságtűrés: nagy ↔ kicsi.

Kontextuson a nonverbális kommunikáció elemeinek (hagyományok, szokások, szituációk, indirekt üzenetek, gesztusnyelv) relevanciája értendő. Az **erős kontextusú** (japán, arab, kelet-európai, mediterrán stb.) kultúrákban a nonverbális faktor markánsan befolyásolja a verbális üzenetek jelentését. A **gyenge kontextusú** (észak- és nyugat-európai, angolszász) kultúrákban a verbalitás dominál. Az üzenet rendszerint megegyezik a kijelentés szó szerinti jelentésével.

Az **időfaktor** több aspektussal rendelkezik. A **monokrón** viselkedésminta a gyenge kontextusú (német, skandináv, brit, észak-amerikai) kultúrák jellegzetessége. A monokrón (egyúttal gyenge kontextusú) egyén időben lineárisan rendezi el teendőit, azaz egyidejűleg igyekszik egy dologgal foglalkozni. Ezt pontosan, lelkiismeretesen végzi. A **polikrón**, egyúttal erős kontextusú mediterrán, arab, latin-amerikai, kelet-európai, balkáni kultúrák képviselői egyszerre több dologgal is foglalkoznak; náluk kevésbé releváns a pontos, precíz munka. A japánok erős kontextusú, de monokrón kultúrában élnek, a franciáknál kisebb szerepet játszik a kontextus, tevékenységük azonban polikrón jegyeket is mutat. A magyar lingvokultúra inkább polikrón, bár mindkét aspektus elemeivel rendelkezik. A **rövidtáv-orientáltságú** társadalmak (mediterrán, arab, latin-amerikai, kelet-európai, balkáni) tagjai gyors eredményekre törekszenek, hagyomány- és szerepkör-tisztelők, gondosan ügyelnek respektusuk megőrzésére. A **hosszútáv-orientáltságú** (német, skandináv, brit, észak-amerikai) kultúrák tagjai inkább a jövőre koncentrálnak, pragmatikusak, kitartóak, takarékosak. A magyarok inkább rövidtáv-orientáltak, bár ebben az aspektusban is vegyes képet mutatnak. A **múltorientált** (mediterrán, arab, latin-amerikai, kelet-európai, balkáni) társadalmakra jellemző a hagyományok, az ősök, az idősebb emberek, a történeti kontextus tisztelete, míg a német, skandináv, brit, észak-amerikai emberek inkább **jelen- vagy jövő-orientáltak**, ami azt jelenti, hogy időszerű és perspektivikus dolgaikat helyezik előtérbe. A magyar kultúra ebben a kérdésben is átmeneti, vegyes jelleget mutat.

Hatalmi távolság. Az egyenlőtlenségnek minden társadalomban van egy rá jellemző mértéke. Ez a **konszenzuális egyenlőtlenség** determinálja az aktuális hatalmi távolságot, mely az ázsiai, arab, kelet-európai, mediterrán társadalmakban nagyobb, az angolszász, skandináv kultúrákban pedig kisebb. A magyar kultúrában a hatalmi távolság e két szélső pont között helyezkedik el, ami azt jelenti, hogy a német, angolszász, skandináv országokhoz képest nálunk vezetők és beosztottak között meglehetősen nagy (az utóbbi időben növekszik) a hatalmi távolság. A konszenzuális egyenlőtlenség pregnáns esetei jól megfigyelhetők a korporatív szférában: nyugati szemmel nézve a magyarok lekezelően bánnak a ranglétra alacsonyabb fokán álló munkatársaikkal; a magyar vezető felháborodik, ha a nyugati partnervállalatól érkező egyszerű technikus „osztja az ész”; a vegyesvállalatot demok-

ratikusan irányító angol igazgató távozása után érkező magyar menedzser azonnal barátait helyezi a vezető posztokba, hatalmi piramist építve maga alá (FALKNÉ BÁNÓ 192).

Individualizmus kontra kollektívizmus. Az egyének családdhoz, rokonokhoz, baráti körhöz, munkahelyi közösséghez való viszonyát tekintve a nyugat-európai és angolszász kultúrák **individualistának**, elkülönülőnek, az ázsiai, kelet-európai, arab és mediterrán kultúrák **kollektivistának** tekinthetők. A magyarok bizonyos tekintetben szélsőségesen individualisták (vö. „Széthúzás – magyar betegség.” „Két magyar háromfelé húz.”), más tekintetben kollektivisták (vö. protekció, kapcsolati tőke). Az **univerzalista** kultúrák képviselői az általános szabályokra, a **partikularista** társadalmak tagjai pedig inkább az emberi kapcsolatokra koncentrálnak, a társadalmi kontextushoz igazodnak. A magyar kultúra partikularista jegyeket mutat. A **teljesítményorientált** kultúrák tagjai egyéni eredményeik, tudásuk alapján igyekeznek érvényesülni (ilyenek az angolszász és skandináv társadalmak), míg a **funkció- és titulusközpontú** társadalmak viszonylag erős „cím- és rangkországban” szenvednek (Japán, Kína, posztszovjet országok, részben Magyarország). A **szeparatív** kultúrák képviselői konzekvensen különválasztják a munkát és a magánéletet, míg a **diffúz** társadalmakban a két terület átszövi egymást. Előbbi a nyugati kultúrákra, utóbbi a mediterrán, kelet-európai, arab kultúrákra jellemző. A magyar kultúrában is jól megfigyelhető a munka és a magánélet egymásba fonódása. Az individualista angolszász kultúrák az interperszonális kapcsolatokban nagyobb **személyes teret**, elkülönülési, tulajdonlási lehetőséget igényelnek, míg a kollektivisták japán, mediterrán, kelet-európai, arab kultúrák **kis térigénnyel** rendelkeznek. A magyar kultúra közepes térigényű. Angolszász vélemény szerint a magyar alkalmazottak erős személyes, érzelmi kapcsolatban vannak egymással; a kollégák összetartanak, sokat tudnak egymás magánéletéről, sokat beszélnek egymás között; gyakran használják a titulusokat, a határidőket nehezen tartják be (FALKNÉ BÁNÓ 2008: 192–193). Ezek a kollektívizmus, partikularizmus, diffúz orientáció jellegzetességei.

Maszkulinizmus kontra feminizmus. A maszkulin társadalmak férfitagjait a versengés szelleme, a családi, munkahelyi vezető szerepre törekvés, konfliktusvállalás, női tagjait pedig a szerény, gondoskodó, kiegyensúlyozó viselkedésminták jellemzik. A feminin (pontosabban: nem-maszkulin) társadalmakban a társadalmi férfi-nő szerepkörök különbségei összemosódnak, illetve nem léteznek. Az angolszász társadalmakban a férfiak maszkulinizációja erős, bár a genderizmus, politikai korrektség révén gyengülő tendenciát mutat. A skandináv országok tipikus feminin, azaz nem-maszkulin társadalmak. A magyarok között a maszkulinitás egyik ismérve a macsó viselkedésminta, különösen a kevésbé képzett társadalmi rétegekben. A képzettebb népesség körében nem-maszkulin jegyek (pl. nagyobb fokú egyenjogúság a családban) is megfigyelhetők.

Bizonytalanságtűrés kontra bizonytalanságkerülés. A bizonytalanságtűrő – gyenge kontextusú – társadalmak jól tolerálják a sokféleséget, másságot, új jelenségeket, a változást, míg a bizonytalanságkerülő, erős kontextusú kultúrák sok rítussal, szokással, szabállyal kanonizálják az életet, védekezve ezzel az ismeretlen, váratlan, megszokottól eltérő helyzetekkel szemben. A természeti környezettel és változásokkal kapcsolatban a **belső orientáltságú** kultúrák nagyobb dominanciát mutatnak, nehezebben tolerálják a változást, míg a **külső orientáltságú** társadalmak rugalmasabbak, kompromisszumra hajlamosak, kedvelik a külvilággal való harmóniát. A magyar kultúra e kérdésben is átmeneti képet mutat. Jó példa erre a magyaroknak a társadalmi mobilitással szemben tanúsított idegenkedése. Közgazdászok gyakran vetik a magyar lakosság szeméire, hogy egy jobb munka érdekében nem hajlandók megváltoztatni lakhelyüket. Ezzel szemben áll az a tény, hogy az 1950–1980-as években a magyar emberek tömegesen váltottak lakhelyet (az Alföldről pl. a Dunántúlra költöztek), mert jól fizető munkahelyet és kedvezményes lakást kaptak. Hason-

ló feltételek mellett ezt ma is megtennék. Mobilitásunk eklatáns példája továbbá, hogy magyarjaink százezres nagyságrendben vállalnak munkát nyugati országokban.

Összegzésként elmondható, hogy a legátfogóbb kulturális dimenziót Hall kontextuális tényezőiben látjuk, melyek többnyire kiterjeszthetők Hofstede és Trompenaars dimenzióira is. Az **erős kontextusú kultúrák** rendszerint a polikrónia, nagy hatalmi távolság, kollektívizmus, maszkulinitás, bizonytalanságkerülés, múlt-, illetve rövidtáv-orientáltság, partikularizmus, funkcióközpontúság, emocionalitás, diffúzitás jegyeivel rendelkeznek. Ezzel szemben a **gyenge kontextusú társadalmak** monokrón, kis hatalmi távolságú, individualista, feminin, bizonytalanságtűrő, hosszútáv-központú, univerzalista, jövő-, illetve teljesítményorientált, érzelmileg semleges, szeparatív kultúráknak számítanak.

A lingvokultúra felettes, integráló szerepköréből kiindulva megállapítható, hogy a **kulturális dimenziók** szükségszerűen rányomják bélyegüket az adott nyelvközösség szókészletére, frazeológiájára, szemantikai-pragmatikai arculatára, nyelvi világméreteire, beszédstratégiájára. Ugyanakkor a tudomány által eddig leírt kulturális dimenziók csupán a lingvokultúrák szemiotikai vázát adják.

A metaforikusan „lingvokultúrák grammatikájának” is nevezhető dimenziók ismerete hozzásegíti a beszélőt, hogy valószínűsíthesse potenciális partnereinek kommunikatív magatartásjegyeit. Eközben fontos azonban, hogy **rugalmas prognózt** állítsunk fel, a társadalom egyes individuumai között ugyanis jelentős szóródás lehetséges. Megfigyelhető például, hogy az alacsony műveltségű népesség általában erősebb, az értelmiség általában gyengébb kontextust érvényesít a kommunikációban. Különbségek lehetnek az egyes korosztályok kommunikatív magatartásában is. Utalnunk kell továbbá a globalizáció **konvergencia-hatására** is: szinte minden kultúrában erős amerikanizáció érvényesül.

2.3. Kommunikatív konfliktus valószínűsége

A lingvokultúrák közti kommunikatív átjárhatóság, vagyis a hatékony kommunikáció szempontjából a következő esetek valószínűsíthetők: 1. két gyenge (alacsony) kontextusú (pl. angolszász, észak-európai, nyugat-európai) kultúra között az interakció rendszerint akadálymentes; 2. egy gyenge és egy erős (magas) kontextusú (pl. mediterrán, ázsiai, kelet-európai, arab) kultúra között valószínűsíthető a kommunikatív konfliktusok előfordulása; 3. két erős kontextusú kultúra között komolyabb kommunikatív zavarok prognosztizálhatók. A kulturálisan motivált kommunikatív konfliktus-kockázat a verbális interakcióban – viszonylag magas szintű kodifikáltsága miatt – relatíve alacsony. Ezen belül a leginkább exponált nyelvi szférák: konnotatív szókészlet, nyelvi reáliák, frazeológia, aforisztika (szólások, közmondások, szállóigék), beszédetikett. A nonverbális kommunikációban – annak tudatalatti jellege és viszonylag alacsony szintű kodifikáltsága miatt – jóval magasabb a konfliktus-kockázat, főleg a testbeszéd, kommunikatív viselkedés, nemzeti mentalitás, értékrend, tradíciók, szokások, szimbólumrendszerek terén.

3. INTERKULTURÁLIS NYELVOKTATÁS

Felfogásunk szerint az idegen nyelvi kommunikáció tulajdonképpen interkulturális mediáció, a beszélő pedig nem más, mint interkulturális mediátor. Interkulturális mediátorok vagyunk, amikor külföldi partnerrel kommunikálunk: ekkor a mediációt saját kultúránk és a partner, illetve a partner kultúrája között valósítjuk meg. Az ilyen üzenetváltás modellje legtöbbször a „nálunk ↔ nálatok” oppozícióra épül. A tolmácsolás és fordítás az interkulturális mediáció egy-egy minősített esete. A tolmács két különböző lingvokultúra képviselői között végez szóbeli mediációt. Avatottságának fokmérője, ha a

fent említett „leginkább exponált nyelvi szférák” terén is magas szinten mediál. A fordítónak az írásbeli nyelvváltozat, a szöveg terén kell felmutatnia az interkulturális kompetencia erőit. Az idegennyelv-oktatás jelenlegi szintjén hiánypótló funkciót tölt be az interkulturális mediátor-képzés, amely a hivatalos nyelvoktatásban hiányzó tudásanyagot és készségeket tanítja: célja, hogy a tanulók az IKK kompetenciaszintjét elérjék.

Az IKK filozófiája a **kulturális másság tiszteletét** hirdeti. Az idegen lingvokultúra nem jobb és nem rosszabb a miénknél, mindössze más. Tilos, mert félrevezető a saját lingvokultúrától eltérő jelenségek bírálata, ezzel szemben preferált a partner lingvokultúrák komparatív elemzésre épülő megismerése, megértése, ami egyúttal az adekvát használat előfeltétele. Attól, hogy az angol beszédetikett nem alkalmaz a *Jó étvágyat! Köszönöm az ebédet! További jó étvágyat kívánok!*-hoz hasonló formulákat, még nem udvariatlan. Használja viszont a *Something smells very good!* formulát, melyre rendszerint a hálás *Thank you* válasz érkezik. Étkezés előtt használható az *Enjoy your meal!*, étkezés után pedig *The meal (pork, steak) was delicious!* Látható tehát, hogy a lingvokulturális mélyszerkezetben analógiák vannak. A nüanszok mássága azonban mélyebb dimenziókat is érinthet. Elég, ha a vendégeskedés utáni köszönetnyilvánítás angolszász formájára (*thank you note, thank you letter*) gondolunk, ami hiányzik a magyar etikettből. A kínai beszédetikettben például a közeli, baráti kapcsolatot „törli” a *köszönet* kifejezését. E filozófia szerint *Csak idegeneknek szokás valamit megköszönni*. Ezért gyakran mondják: *Nem kell megköszönni, hiszen barátok vagyunk!* Ha tehát a vendég megköszön valamit, a kínai házigazda könnyen megsértődhet, mondván: *Vendégem nem tekint a barátjának.* (PROKHOROV, STERNIN 2007: 14)

4. PARADIGMAVÁLTÁS VAGY LEMARADÁS

Idegennyelv-oktatásunk szerény színvonalát, a magyarok nyelvtanulással szembeni „immunitását” tükrözi Magyarországnak az európai nyelvtudási rangsorban betöltött utolsó helye. Szimptómaértékű az is, hogy egyetemistáink viszonylag nagy száma képtelen idegen nyelvből sikeres vizsgát tenni, s emiatt nem kapja meg diplomáját. A lehangoló képet az sem enyhíti, ha tudjuk, hogy egy szlovén vagy horvát ember anyanyelvén kívül „automatikusan” tud még 2-3 szláv nyelvet. Tudniillik a szlovének és horvátok az angol nyelv terén is jobbak nálunk. Vajon milyen fogadtatásban részesül ezek után a magyar oktatásügyben az új paradigma, az interkulturális nyelvoktatás?

IRODALOM

- FALKNÉ BÁNÓ K. 2008. *Kultúraközi kommunikáció – Az interkulturális menedzsment aspektusai*. Budapest: Perfekt.
- FÖLDES Cs. 2007. Interkulturális nyelvészet: problémavázlat.
<http://www.c3.hu/~magyarnyelv/07-1/foldes.pdf> (letöltés: 2015. 01. 10.) Eredeti: Interkulturális nyelvészet: problémavázlat. *Magyar Nyelv*, 103: 16–38.
- HALL, E. T. 1959. *The Silent Language*. New York: Doubleday.
- HALL, E. T. 1976. *Beyond Culture*. New York: Doubleday.
- HOFSTEDE, G. 2001. *Culture's Consequences, Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations across Nations*. 2nd ed. Thousand Oaks CA: Sage Publications.

-
- ILLÉS É.–SHERIDAN, V. 1989. *Surviving in Britain. Élethelyzetek, szokások, viselkedés – angolul*. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat.
- LENDVAI 2014a. Межкультурная коммуникация как лингвистическая дисциплина. В сб. Захарова Е. Е. (отв. ред.) *Вестник. Современный русский язык: функционирование и проблемы преподавания*, № 28, Будапешт: РКЦ, 104–109.
- LENDVAI 2014b. Бинарные оппозиции в межкультурной коммуникации. *Русский язык за рубежом*, № 6/2014 (247), Москва: «Принт сервис», 36–42.
- MOHR, R. 2007. Kína. In: HIDASI Judit (szerk): *Kultúrák@kontextusok.kommunikáció*. Budapest: Perfekt.
- PROKHOROV, Yu.–STERNIN, I. 2007. *Russkije: kommunikativnoe povedenie*. Moszkva: Flinta.
- TROMPENAARS, F.–HAMPDEN-TURNER, C. 2003. *Business across Cultures*. London: Capstone Publishing. <http://www.twirpx.com/file/557423/>